

A Zirci Apátság előszállási uradalmának gazdaságtörténetéhez

A Szent Benedek (480–543) által alapított Benedek-rend (bencések) missziós tevékenységének nagymértékben köszönhetően Közép-Európa – így Magyarország is – a latin kereszténységhez csatlakozott. Az idővel meggazdagodó, szerzetesrend megújítására a cluny-i kolostorból kiinduló reformok végrehajtója VII. Gergely pápa (Hildebrand cluny-i szerzetes) lett, aki a Német-római Császárság ellen investitúra háborút indított az egyház világhatalmi törekvéseinek megvalósításáért.

Ebben az időben kelt életre a bencés rend reformágaként a cisztercita rend (1098), amely nevét első kolostorának helyéről, a franciaországi Cîteaux völgyéről (Cistercium) kapta. Az alapítók, közöttük Clairvaux-i Szent Bernát az eredeti bencés életeszmeny – szegénység, egyszerűség mellett az imádság, művelődés és a saját kétkézi fizikai munka egyensúlyának –, vagyis Szent Benedek regulájának maradéktalan megvalósítására törekedtek. A bencésektől való függetlenségét és különállását ruházatában („szürke barátok”) is kifejezésre juttató rend a középkorban sokat tett a mezőgazdasági kultúra (szőlő- és gyümölcsstermesztés, állattenyésztés) és a gótikus építészeti stílus terjesztéséért.

Magyarországon az első cisztercita kolostort II. Géza (1141–1162) király 1142-ben a Tolna megyei Cíkádoron (Bátaszék) létesítette az ausztriai Heiligenkreuz szerzeteseinek közreműködésével, melyet III. Béla (1172–1196) király korában további alapítások (Egres 1179; Zirc 1182; Pilisszentkereszt; Szentgotthárd 1184; Pásztó 1191?) követték. Későbbi Árpád-házi királyaink, sőt egyházi és világi előkelők is – így a középkori Magyarországon utolsóként Mojs nádor a Tolna megyei Ábrahám (1270) területén – létesítettek monostorokat a XIII. században, melynek eredményeként a ciszterciek virágkora hazánkban III. Béla uralkodásától kezdve mintegy száz éven át tartott. A tatárjárás után, a XIV. században Magyarországon is hanyatlásnak indult a rend, a teljes pusztulást pedig a török hódoltság és a reformáció hozta magával. Az ún. kommandátori rendszer éveiben idegen kézbe került apátságok jogfolytonosságát címzetes apát rangok adományozásával biztosították, később pedig a jogilag még fennálló monostorok javadalmát a Habsburg uralkodók más egyházi intézmények fenntartására rendelték.

Közben egy évszázadon át szünetelt hazánkban a ciszterci rendi élet. A „szürke barátok” csak a XVIII. században tudtak ismét gyökeret verni Magyarországon újraalapítva (Zirc 1726 Szentgotthárd 1734 Pilis-Pásztó 1802) rendszerint külföldi apátságokba olvadt monostorait. Zirc az ausztriai lilienfeldi, majd az 1810-ben III. Frigyes Vilmos porosz király rendelkezése megszüntetett sziléziai heinrichau apátság fennhatósága alatt állt. Az utolsó heinrichau-zirci apát halála után az I. Ferenc (1792–1835) király által kinevezett Dréta Antal zirci apát saját vezetése alatt egyesítette (1814) a pilisi és pásztói apátságot is. Szentgotthárd először a cisztercita rend magyarországi alapításában érdemeket szerző Heiligenkreuz apátságával egyesült, majd a XIX. század második felében (1878) csatlakozott Zirchez. A XIX. századtól kezdve a plébániai munka mellett a magyar ciszterciek fő tevékenysége a tanítás lett: Egerben, Székesfehérváron, Pécsen, Baján, Budapesten létesítettek jó nevű iskolákat. A tanító renddé vált magyarországi ciszterciek a XX. század elejéig az osztrák rendtartományhoz tartoztak, Békefi Remig zirci apát kormányzása alatt azonban (1923-ban) XI. Pius pápa leválasztotta a zirci monostort a tőle függő rendházakkal együtt az osztrák provinciáról és önálló magyar kongregációvá alakította. Magyarországon a XIX–XX. század fordulóján a katolikus egyházon belül a cisztercita rend is hatalmas birtokokkal rendelkezett, az 1895-ös összeírás szerint 59 472 k.hold területű földbirtokot 8 uradalomban (előszállási 31 262 k.hold, zirci 10 641 k.hold, bártafalui 7821 k.hold, szentgotthárdi 6454 k.hold, csákányi 1130 k.hold, mátraszőlősi 930 k.hold, apátmaróti 650 k.hold, pásztói 584 k.hold) kezelték. Az összes földterület 50 -át kitevő előszállási uradalom kivételével jóformán mindenhol az erdőterület alkotta a birtok legnagyobb részét.

Az előszállási uradalom nevét Fejér megye délkeleti részén lévő Előszállás pusztáról kapta, ahol az uradalom jószágkormányzósága székel. A helység létrejöttére írásos adatok nem állnak rendelkezésre, de – a település történetírója, Farkas Gábor szerint – az összetett helynév utótagjaként szereplő „szállás” szónak „kun település” az értelme, vagyis kunok által la-

kott hely volt. A névetimológiát alátámasztja, hogy a középkorban a Duna jobb partjának ezen a szakaszán helyezkedett el a kun székszervezet egyik központja, Hantos-szék. A félnomád életmódot lassan feladó kun szállások (és a felbomló kun társadalmi szerkezet) a Mohács utáni török pusztítás áldozatául estek. A település az egymással vetélkedő magyar királyok (Habsburg Ferdinánd és Szapolyai János) hívéül szegődött földbirtokos családok kezéből a török hódoltság idején (XVII. század) vásárlás révén került a cisztercita rend tulajdonába. A terület a XIX. század elejéig a rend magyarországi újjraalapításában közreműködő heinrichaui apátság kezelésében volt, amely a birtokot bérbeadás útján hasznosította. Az uradalom (majorság) kiépülése már ekkor (XVIII. század) elkezdődött. Az itt élő, többségében katolikus lakosság részére a ciszterciták előbb kápolnát, majd 1779-ben templomot építettek, a plébániát pedig szerzetesek vették birtokba. A tanító renddé lett szerzetesrend az iskolák és a rendházak fenntartása érdekében is a XIX. század elejétől a zirci apátság tulajdonába került előszállási uradalomban felszámolta a bérleti rendszert és a gazdálkodást a maga kezébe vette. Szerzetes jószágkormányzók irányításával modern uradalmi szervezetet, kerületi rendszert hozott létre, majd az 1848-as áprilisi törvények kihirdetésével elszenvedett területi veszteséget (úrbéres telkek) kiheverve tőkés mezőgazdasági üzem kiépítését kezdte el. A XX. század elejétől Békefi Remig zirci apát a cisztercita rend gazdasági alapjának megteremtése érdekében magyarországi birtokaik közül legnagyobb kiterjedésű, legkedvezőbb gazdasági adottságokkal rendelkező előszállási uradalom fejlesztését ösztönözte. A cisztercita rend történetét megíró zirci apát ugyanis felismerte, hogy a rend fennmaradása Magyarországon Előszállás jövedelmezőségétől függ, ezért a hasonló meggyőződésű Weber Márton rendi számvevőt nevezte ki jószágkormányzónak (1912–1924) az előszállási uradalomba. Az ő irányításával kezdődött Előszállás az a fél évszázadon át tartó gazdasági fejlődés, melynek eredményeként az eddigi egyoldalú gabonatermelésre törekvő külterjes gazdálkodást intenzív belterjes gazdálkodási forma váltotta fel. Békefi Remig apát terveinek megvalósulását már nem élhette meg. A rend a történelmi Magyarországot feldaraboló trianoni béke után elvesztette az elcsatolt országrészekben lévő birtokait, a megmaradt uradalmakból pedig területeket (13 056 k.hold) kellett átengednie a Nagyatádi-féle földreform céljaira. Miután Weber Márton Zircre került a rendi uradalmak főjószágkormányzójának, a helyébe lépő Hagyó Kovács Gyula (H. Kovács Gyula) az elhunyt apát terveit a 29 052 k.holdra fogyatkozott előszállási uradalom jószágkormányzójaként (1924–1944/45) valósította meg.

Hagyó Kovács Gyula (1888–1960) pappá szentelése után az első világháború éveiben vezette el a mosonmagyaróvári agrár főiskolát és 1917-től az előszállási uradalom második jószágkormányzója volt. Jól képzett, eredményeket is felmutató szakemberként 1924-től – Weber Márton főjószágkormányzó hiatalba távozása után – már az uradalom jószágkormányzójaként folytathatta az elődje által megkezdett gazdaságfejlesztő munkát. Tevékenysége első éveiben az uradalmi állattenyésztés fellendítésén fáradozott. Hangsúlyt fektetett a sertéshizlalásra, tehenészetet állított fel, az Erdélyből vásárolt igavonó állatok pótlására igásökröket és igáslovakat tenyésztettek. A növénytermesztésben a hagyományos gabonafajták mellett növelte a takarmánynövények és a kapásnövények (kukorica, cukorrépa, stb.) termőterületét. A korszerű mezőgazdaság megteremtéséhez elengedhetetlen gépesítést és infrastruktúrát, különösen a gazdasági kisvasút létesítését ítélte fontosnak az 1920-as évek közepétől. Az ercsi cukorgyár által megépített vasútert az uradalom cukorrépával fizetett, melynek 1000 k.holdra növekedett termőterületéről 1934-től már évi 1600 vagon cukorrépát szállítottak a cukorgyárnak. A kedvező terményszerkezet és a cukorrépa-termelés jövedelme révén is felhalmozott tartalékok elősegítették az előszállási uradalom talpon maradását az 1929–1933-as (Magyarországon a mezőgazdaságban 1928-tól kibontakozó) világválság idején. A gazdasági visszaesés évei alatt megőrzött tőkeerő lehetővé tette a területi gyarapodást is a simontornyai Wimpffen-féle grófi birtok megvásárlásával. A kedvező eredmények hatására Előszállás a válság idején is folyamatos – részben idényjellegű – munkaerő igényéről lehetett ismert. A konvenciócs eselődéken kívül a mezőgazdasági munkák csúcsezében alkalmazott vándormunkások száma évente a 2000 főt is meghaladta, főleg aratómunkásokat, a kapálási idényben pedig a felfutó cukorrépa-termelés miatt 500 cukorrépa-munkást is foglalkoztattak. A cukorrépa egyelése, kapálása és szedése szokatlanul nehéz és megerőltető volt, a környékbeli falvak lakói nem szívesen vállalkoztak ilyen munkára. A szükséges munkaerő egy részét ezért is szerződtették a legnagyobb vándormunkás tömeget kibocsátó vármegyékből (Borsod, Heves, Békés, Vas, Zala), de a gazdasági válság (a szélesre nyílt agrárállomány, a sűrű árvizek) éveiben a közeli falvak – így Tolna megye – lakosságából sem okozhatott gondot a toborozás.

A mezőgazdaságimunkás-szerződéseket a két világháború között országszerte az agrár-szocialista mozgalmak egyik csúcspontja idején keletkezett 1898. évi II.tc., az ún. „rabszolgatörvény” alapján állították ki. A törvény szerint a mezőgazdasági munkásoknak a munkaadóval írásos szerződést kellett kötniük a munkások többségének lakhelyén illetékes községi előljáróság előtt, melynek tartalma uradalmanként és summáscsapatonként változott. A szerződés aláírása után a jegyző köteles volt a felolvasás és a munkások anyanyelvén való megmagyarázás megtörténtét a szerződésre rávezetett záradékban igazolni, ezzel egyidejűleg pedig a munkás állandó lakhelye szerinti községi előljáróság által kiállított munkásigazolványba a munkaadó nevét, a munka nemét és időtartamát bejegyezni. A munkakönyvet a gyakorlat szerint ezután a munkaadók a szerződés teljesítéséig őrizték. A záradékolt szerződés egyik példányát a munkaadónak, a másik példányát a munkások által a szerződésben megnevezett megbízottnak kellett azonnal átadni. A törvény szigorúan előírta a szerződés megtartásának kötelezettségét és a munkaadónak a karhatalom alkalmazását is engedélyezte. Az időnyomunkások vezetője (bandagazda, munkásgazda, toborzó gazda) kötötte meg a szerződést az uradalommal és az embereket a földművelésügyi miniszter rendelete (75000/1926.FM) értelmében a munkateljesítés helye szerint illetékes főszozolgabíró engedélyével verbuválta rokonsági, ismeretségi alapon.

Munkásgazdaként került az előszállási uradalommal kapcsolatba az 1930-as években Vida István (1905–1976) bölcskei földműves. Vida István családjáról (feleségéről, kiskorú gyermekéről) gondoskodni akaró, jó szervezőkészségű, meggyerő modorú, határozott egyéniségű parasztember volt, aki boldogulása érdekében igyekezett ügyesen élni az adódó lehetőségekkel. Vállalt mezőri munkát, próbálkozott zugpálinafőzéssel, legtovább pedig – kalandvágyó természetéből fakadóan – matrózként szolgált. Fiatalemberként a válság – csökkenő agrárárak, munkaalkalmak, napszámosmunkabérek – éveiben az Előszállástól 15–20 km-re található Tolna megyei Bölcske, Madocsa, Dunakömlőd és a Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyei Géderlak szorgalmas, korábban a helybeli uradalmak által is szívesen alkalmazott, de a nyomasztó gazdasági helyzet miatt most megélhetés nélkül maradt földműves lakossága körében tevékenykedett munkásgazdaként. Toborzó munkáját – rendelkezésünkre álló források tanúsága szerint – a 967 k.holdon gazdálkodó Herczegh Gyula solti földbirtokosnak 1930-ban szervezett 19 párból álló bölcskei aratóbandával kezdte. Gondos gazdaként őrizte meg a 2300 k.hold földbirtokkal rendelkező hartai büntető intézet 27 bölcskei aratópárral 1932-ben kötött szerződését és a bv. intézet igazgatójával folytatott levelezését is. Az előszállási uradalomnak dolgozva a következő két év (1933, 1934) volt szervező tevékenységének csúcspontja, csaknem 200 munkavállalót sikerült mozgósítania e rövid időszak alatt. Munkásgazdánk alaposágának köszönhetően Hagyó Kovács Gyula jószágkormányzó aláírásával hitelesített szerződések, munkaerő szervezéssel kapcsolatos levelek gazdagítják az előszállási uradalom levéltári anyagát. A kapcsolatteremtés évében, 1933-ban a szervezőmunka – érthető módon – nehezen indult, két hónap alatt több válaszlevélre volt szükség. Vida István feltételezhetően még az előző év őszén kereste meg levelezőlapon az előszállási uradalmat munkaerő toborzását vállalva. Vállalkozó szellemű gazdánk az uradalom kérésére már február közepén (II.13.) munkás toborzási engedélyt kapott a sárbogárdi járás főszozolgabírójától. Az 51 fő cukorrépa-munkás 1,5–2 hónapos alkalmazásáról szóló mezőgazdaságimunkás-szerződést 1933. február 15-i dátummal állította ki az uradalom jószágkormányzósága, aláírásra pár nappal később (II.17.) küldték el Vidának. A toborzó gazda fizetésére a munkásszerződésekben általában semmiféle utalás nem történt (a gazdaságok szerződésen kívül állapodtak meg velük). H. Kovács Gyula is szándékosan hagyta ki munkásgazdánk juttatásait az egyezségekből, akinek aggodalmait egy újabb levélben (II.24.) oszlatta el. A szükséges munkáslétszámot Bölcskéről és a szomszédos Madocsáról február végéig (II.27.) sikerült Vidának szerződtetnie, a jószágkormányzó azonban márciusi levelében (III.12.) már újabb 31 fő toborzását kérte. A kívánt létszám április elejére (IV.3.) volt együtt. H. Kovács Gyula áprilisi levele (IV.19.) már csak a munkába állás időpontjáról (V.1.) és a munkahelyről (Előszállás, Kokasd) rendelkezett. A következő évben a szervezőmunka már gördülékenyebben ment, bár később, március elején érkezett meg Bölcskére az előszállási jószágkormányzó levele és az 1934.március 4-i dátummal aláírt szerződés. A sárbogárdi járás főszozolgabírói hivatala már másnap (III.5.) kiállította a munkás toborzási engedélyt. Vida István – részben az előző évi munkavállalók közül – 95 cukorrépa-munkást szerződtetett a Tolna megyei Bölcske, Madocsa, Dunakömlőd és a Pest-Pilis-Solt-

Mezőgazdasági munkásszerződés, 1933

Mely egyrésztől a Zirci Apátság Előszállási Uradalma, másrésztől alulírott munkások között a következő feltételek mellett kötött:

1./ Az uradalom felfogadja Vida István munkásgazdát és 51 társát az 1933. év tavaszán végzendő gazdasági munkákra, úm. cukorrépa, tengeri, burgonya stb. kézzel való megmunkálására, valamint takarmánygyűjtés és egyéb hasonló munkák elvégzésére.

2./ A munkások 1. ½, illetve 2 hónapra szerződnek oly módon, hogy az Uradalomnak jogában áll a munkásokat 1. ½ hónap letelte után elbocsájtani, de jogában áll a teljes 2 hónapig is itt tartani, de csak az aratás megkezdéséig. A munkábaállítás ideje április 20. és május hó 5.-e közötti idő, amiről idejekorán kapnak értesítést.

3./ A munkások fizetése havi 15.-p, azaz havi tizenöt pengő. Ezen járandóságuk azonban csak a munkaidő leteltével lesz kifizetve.

4./ Élelmezésre a munkások kapnak havonta: 20 kg kenyérlisztet, 10 kg főzőlisztet, 12 kg burgonyát, 3 kg babot, 2 kg sózott szalonnát, 2 kg húst, 1 kg zsírt, 0,60 kg sót és 50 fillér fűszerpénzt. Élelmezés és fizetés a munkábaállítás napjától számítódik. Szakácsné fizetése havi 20.-pengő, azaz havi húsz pengő.

5./ Úgy az ide-, mint a visszautazási költséget az Uradalom viseli félárú III. oszt. vasúti jegy erejéig. Minden munkásnak a munkakönyve rendben legyen, mert ellenkező esetben az ezzel járó vasúti túlfizetést az illető munkásnak kell viselnie. Azon munkásért, aki a munkásszállító vonatról lemarad, munkaadó utiköltséget nem fizet, és a visszautazási költségre is csak az tarthat igényt, aki a végelszámoláson jelen van, tehát az időközben hazautazók költségeit sajátjukból tartoznak viselni.

6./ A munkaadó fenntartja a jogot magának arra, hogy megbizottja által a munkások közül azokat, akik öregség, gyengeség, vagy betegség miatt munkára nem megfelelőek, az indulás előtt visszautasítsa, vagy pedig azokat akiket az uradalmi orvos fertőző betegnek, vagy ilyenre erősen gyanusnak talál, a munkahelyről is hazaküldhesse.

7./ A munkaadónak jogában áll a fentnevezett munka bármelyikét, bármelyik gazdaságban végeztetni és tartoznak a munkások a tiszt utasításának engedelmeskedni.

8./ A munka napfelkeltekor kezdődik és napnyugtakor végződik, vagyis a munkás napfelkeltekor a munka színhelyén tartozik lenni, ahonnan napnyugtakor lesz elbocsátva. A munkásoknak reggelire 1, ebédre 1.-és uzsonnára ½ órai pihenő adatik. Szombaton a munka d.u. ½ 6-órát tart, uzsonnaidő ekkor azonban nincs.

9./ Szükséges kézi eszközökről a munkások maguk tartoznak gondoskodni, az Uradalomtól kopott szerekért pedig anyagilag felelősek.

10./ Vasár és ünnepnapokon, valamint szombaton d.u. ½ 6.-óra után csak akkor kívánthatik meg munkásoktól a munka, ha a munkaadó szélroham, eső, tűz, bogárkár, vagy más előre nem látható elemi csapás miatt veszélyeztetnék.

11./ Az uradalom köteles a munkások szállásáról, ivóvizéről és a főzéshez szükséges tüzelőről gondoskodni.

12./ Betegség esetén a munkások orvosi és gyógyszerköltségeit az uradalom nyolc napon keresztül viseli, az egész idő alatt egy alkalommal. Betegség alatt a munkás élelmezést kap, fizetésben azonban nem részesül.

13./ A munkásgazda, illetve a pallérok kötelessége a munkásokat szorgos és jó munkára serkenteni, felettük felügyelni valamint a kimért élelmet igazságosan elosztani.

14./ A munkások tartoznak úgy a tisztnek mint a felügyelő személyzetnek engedelmeskedni, bármily vétség esetén jogában áll a munkaadónak a munkást azonnal elbocsájtani.

15./ Jelen szerződésből eredő peres ügyek elintézésére a sárbogárdi kir. járásbíróóság illetékes.

16./ Fenti szerződés két eredeti példányban kiállítva alulírott munkások előtt a községi előjáróság által felolvasatott, megmagyaráztatott és ők azt elfogadásuk jeléül aláírásukkal ellátták azzal, hogy annak betartására magukat kötelezték.

Kiskun megyei Géderlak községekből. Az uradalom áprilisi levelében (IV.16.) már csak a munkába állás helyéről (Kokasd, Ménesmajor) és idejéről rendelkezett.

Az előszállási uradalom maga készítette szerződés szövegmintája alapján az 1933. február 15-i és az 1934. március 4-i mezőgazdaságimunkás-szerződést 16 pontba foglalva azonos tartalommal állították ki. A munkavégzés feltételei a korabeli mezőgazdaságimunkás-szerződésekhez hasonlóak voltak, de a munka sajátosságának megfelelően nem terményben, hanem pénzben (1933-ban havi 15 pengő, 1934-ben havi 14 pengő) kapták a munkások a fizetésüket. Az útiköltség térítés és a havi étkezés (30 kg kenyér- és főzöliszt, 12 kg burgonya, 3 kg bab, 2 kg hús, 2 kg szalonna, 1 kg zsír, 0,6 kg só, 50 fillér fűszerpéncz) mellett a törvény szerint betegség esetén járt a munkavállalóknak 8 napig orvosi kezelés és gyógyszerellátás is. A munkás-szerződés egyoldalúságát jelzik azok a kikötések (6., 14. pont) amelyek értelmében a gazdaságnak módjában állott a nem megfelelő korú és erőnlétű munkást hazaküldeni, és „bármily vétség esetén ... a munkást azonnal elbocsájtani.” A korabeli szerződésekben gyakran előfordul az ingyenmunkát, „robotot” viszont hiába keresünk a 16 pont között. Munkásgazdánk és az előszállási uradalom gyümölcsöző kapcsolata – talán a válság után szükségszerűen bekövetkező gazdasági növekedés és a szaporodó munkaalkalmak következtében is – az 1930-as évek közepén véget ért. Valószínűleg utolsó szervezőmunkája során 1936-ban Kiss János dunaföldvári cseplőgéptulajdonosnak toborzott 19 munkást, pár évvel később már arról értesülünk, hogy ő maga is mezőri, majd matróz állásba kényszerült.

Vida István munkásgazda és az általa főleg Tolna megyéből az előszállási uradalomnak toborzott megközelítőleg 200 fő cukorrépa munkás a maguk szerény eszközeivel (munkaerejükkel) járultak hozzá a két világháború közötti Magyarország egyik legjobban vezetett gazdasága, egy jól (évi 1 millió pengőt) jövedelmező modern egyházi nagybirtok fejlődéséhez. A kiemelkedő eredmények tanulmányozására Előszállásra látogatott Horthy Miklós kormányzó, az ÖMGE (Országos Magyar Gazdasági Egyesület) vezérkara, Habsburg Frigyes főherceg és Kállay Miklós földművelésügyi miniszter, Magyarország háborús miniszterelnöke is. A gyümölcsöző gazdálkodás biztosította az anyagi alapot a két világháború közötti magyarországi katolikus reneszánsz részeként a cisztercita rend felvirágzásához, kulturpolitikai küldetésének, gimnáziumi oktató munkájának folytatásához. A fellendülés rendi hagyományokat is folytató megteremtőjének, H. Kovács Gyula jószágkormányzónak az ország „első gazdájának” kijáró tiszteletet és a rövid ideig tartó közéleti sikereket (Előszállás község létrehozása, miniszteri bársonyszéket ajánlott neki második kormányában gr. Teleki Pál, felsőházi tag az országgyűlésben) eredményezett. Hagyó Kovács Gyula hamarosan tanúja lett életműve megsemmisülésének is. A nagybirtokrendszer felszámoló 1945-ös földreform a Zirci Apátság Előszállási Uradalmának szétesését eredményezte megrendítve ezzel a rend anyagi alapját, az egyházi iskolák államosítása pedig a hivatásuktól (tanítás) fosztotta meg 1948-ban a ciszterciákat. A zirci kongregáció megszüntetése (1950) után évtizedekig szünetelt hazánkban a ciszterci szerzetesi élet. Csak az elmúlt évtizedben szerveződhetett újjá a ciszterci rend magyarországi kongregációja.

Az 1990-es években e Magyarországon első ízben Tolna megyében gyökeret eresztő szerzetesrend Cikádoron alapított monostorának régészeti feltárása kezdődhetett el a hazai ciszterci kolostorok hozzáértő kutatója, dr. Valter Ilona vezetésével. Talán jelképes értékű, hogy a mai Bátaszéken évekig tartó munkával kialakított romkertet államalapításunk millenniuma tiszteletére rendezett ünnepségsorozat részeként, az új évezred küszöbén (2001-ben) adták át.

Süveges Zoltán

Irodalom: *Békéfi Remig*: A Zirci apátság függetlenítése. Századok 1895. 278–281. old. – *Farkas Gábor*: Az előszállási uradalom igazgatása (1920–1945) Levéltári Szemle 32. 1982. 57. old., 59–62. old. – *Uő*: Előszállás. Fejér Megyei Történelmi Évkönyv 15. Székesfehérvár, 1981. 337–399. old. – *Uő*: Hagyó Kovács Gyula Előszállás utáni éveim, 1945–1958. Árgus 2002/1. 73–81. old. – *Hagyó Kovács Gyula*: Harminc esztendő Előszálláson 1914–1944 (1945). Bevezetést írta: *Farkas Gábor*. Agrártörténelmi Szemle 1989. 1–4. sz. 228–273. old.

Megköszönöm Bekker Ádámné kántornak (Bölcske), Csurgai Horváth József igazgató úrnak (Székesfehérvári Városi Levéltár), Soroncz Ferenc plébános úrnak (Bölcske) és Szücsné dr. Harkó Enikő tanárnőnek (Rácalmás) munkám elkészítéséhez nyújtott szíves segítségét.

Horváth Levente tanár úrnak (Bölcske) a források megőrzéséért és feldolgozásának átengedéséért őszinte köszönettel tartozom.